

VILNIAUS KOLEGIJOS ATITIKTIES MOKSLINIŲ TYRIMŲ ETIKAI VERTINIMO TVARKOS APRAŠO ATMINTINĖ TYRĖJUI

Tyrėjas, atlikdamas mokslinius tyrimus, nepaisant mokslo srities ir / ar pasirinktų metodų, **privalo vadovautis šiais bendraisiais mokslinių tyrimų profesionalumo ir etikos principais: patikimumo, sąžiningumo, pagarbos ir atskaitomybės.**

***Atmintinė parengta remiantis Atitikties mokslinių tyrimų etikai aprašu (toliau AMTEA): <https://www.viko.lt/kolegija/mokslo-taikomoji-ir-meno-veikla/taikomuju-tyrimu-atitiktis-tyrimu-etikai/>**

1. Pagrindinis tyrėjas Komitetui privalo pateikti paraišką (mokslinio tyrimo planą) dėl atitikties mokslinių tyrimų etikai patvirtinimo, jeigu:

- moksliniame tyrime taikomi intervenciniai metodai (pvz., socialiniai eksperimentai, veiklos tyrimas dalyvaujant ir kt.);
- mokslinis tyrimas nukrypsta nuo informuoto asmens sutikimo principo;
- tiriamieji yra asmenys iki 18 metų ir mokslinis tyrimas vykdomas ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo įstaigoje, bendrojo ugdymo mokykloje ir vaikų globos institucijoje, asmens sveikatos priežiūros įstaigose ir kt.;
- mokslinis tyrimas rodo, kad tiriamieji patiria išskirtinai stiprius dirgiklius, o siekiant įvertinti galimą žalą reikia specialių žinių (pvz., susijusių su smurtu, pornografija ar kt.);
- mokslinis tyrimas gali sukelti ilgalaikę psichologinę žalą (pvz., psichologinę traumą, depresiją, nemigą ar kt.), viršijančią riziką, su kuria susiduriama įprastame gyvenime;
- mokslinis tyrimas siejamas su tiriamųjų saugumo rizika (pvz., smurto šeimoje moksliniai tyrimai);
- to reikalauja tiriamasis, mokslinius tyrimus finansuojanti organizacija ar bendradarbiavimo (pvz., tarptautinio projekto, užsakomojo mokslinio tyrimo ar kt.) partneris (šalis). Šios nuostatos įgyvendinimas praktikoje turi būti aprašytas ir viešai skelbiamas institucijos tinklalapyje;
- paraiška (AMTEA 4 priedas) dėl atitikties mokslinių tyrimų etikai patvirtinimo turi būti pateikiama, jeigu tiriamieji yra socialiai pažeidžiami asmenys ir to reikalauja teisės aktai;
- mokslinio tyrimo eigoje atsiranda nenumatytų aplinkybių (pvz., keičiasi asmens duomenų tvarkymo sąlygos, duomenų rinkimo metodas ar kt.), kurios daro įtaką mokslinio tyrimo planui, kurio atitiktis mokslinių tyrimų etikai patvirtinta.

2. Tyrėjas, atliekantis biomedicininis tyrimus, vadovaujasi Biomedicininis tyrimų etikos įstatymu, Leidimų atlikti biomedicininį tyrimą išdavimo tvarkos aprašu ir kitais specialiaisiais teisės aktais, reguliuojančiais klinikinius vaistinių preparatų tyrimus, klinikinius tyrimus su medicinos priemonėmis ir pan.

3. Dėl atitikties mokslinių tyrimų etikai patvirtinimo tyrėjai turi kreiptis į Lietuvos bioetikos komitetą arba regioninį (Vilniaus arba Kauno) biomedicininis tyrimų etikos komitetą.

4. **Tyrėjas, atliekantis mokslinį tyrimą, susijusį su gyvūnais, vadovaujasi** Lietuvos Respublikos gyvūnų gerovės ir apsaugos įstatymu, Lietuvos Respublikos valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos direktoriaus 2012 m. spalio 31 d. įsakymu Nr. B1-866 „Dėl mokslo ir mokymo tikslais naudojamų gyvūnų laikymo, priežiūros ir naudojimo reikalavimų patvirtinimo“, Europos konvencija dėl eksperimentiniais ir kitais mokslo tikslais naudojamų stuburinių gyvūnų apsaugos.

5. **Pagrindinis tyrėjas Komitetui taip pat gali teikti paraišką dėl atitikties mokslinių tyrimų etikai patvirtinimo, jeigu:**

- tyrėjas nėra tikras, ar jo mokslinis tyrimas gali sukelti reikšmingą psichologinę ar fizinę žalą, ar turėti saugumo rizikos požymių tiriamiesiems;
- tyrėjo pasirinktas metodas ar mokslinio tyrimo rezultatų skelbimo būdas gali kelti kitų reikšmingų etinių problemų;
- mokslinio tyrimo rezultatus planuojama skelbti mokslo žurnale, kurio vienas iš reikalavimų yra pateikti atitikties mokslinių tyrimų etikai patvirtinimą.

6. **Dalyvavimas moksliniuose tyrimuose yra savanoriškas** ir pagrįstas informuoto asmens sutikimu (AMTEA 2 priedas).

7. **Tyrėjai turi ypatingą pareigą gerbti pažeidžiamų grupių interesus** per visą mokslinio tyrimo procesą.

8. **Tyrėjai turėtų vengti bet kokios žalos tiriamiesiems**, kuri gali atsirasti dėl mokslo publikacijų. Tačiau šis principas neturėtų užkirsti kelio paskelbti mokslinių tyrimų rezultatus, kurie visais atžvilgiais gali nepatikti tiriamiesiems. Tyrėjo užduotis – pateikti informaciją nepaisant institucijos vadovų, tiriamųjų ar kitų reakcijos.

9. **Tyrėjas žinodamas, kad yra rizika padaryti ilgalaikę psichinę žalą, viršijančią riziką**, arba kad nebus užtikrintas tiriamojo saugumas, **privalo tai nurodyti Komitetui teikdamas prašymą** įvertinti atitiktį mokslinių tyrimų etikai, kartu pateikdamas rizikos sumažinimo būdus.

10. **Tyrime dalyvaujant vaikams, tyrėjai paprastai turi gauti tėvų ar globėjų sutikimą**, kuriam išreikšti turi būti suteiktas ne mažiau kaip 10 darbo dienų laikotarpis (nesutampantis su mokslinio tyrimo vykdymo pradžios diena) elektroninio ryšio priemonėmis susipažinti su informacijos apie mokslinį tyrimą lapu dalyviui (AMTEA 1 priedas) ir informuoto dalyvio sutikimo forma (AMTEA 2 priedas)

11. Tyrėjai gali neprašyti atskiro tėvų ar globėjų sutikimo, kai tarp tėvų ar globėjų ir nepilnamečių asmenų gali būti vertybių ir interesų skirtumų.

12. **Duomenų apsauga yra svarbiausia privatumo apsaugos sritis renkant ir tvarkant mokslinių tyrimų duomenis bei skelbiant rezultatus.** Atliekant mokslinius tyrimus svarbu užtikrinti: mokslinių tyrimų duomenų ir konfidencialumo apsaugą; mokslinių tyrimų duomenų saugojimą ir valdymą; mokslo publikacijų kokybę. Siekiant tinkamai užtikrinti duomenų apsaugą moksliniame tyrime (mokslinio tyrimo duomenyse), tyrėjams rekomenduojama parengti mokslinio tyrimo duomenų valdymo planą (AMTEA 3 priedas). **Tyrėjas privalo laikytis duomenų apsaugos tvarkymo, saugojimo ir skelbimo reikalavimų.**